

Selected Court Cases /የተመረጡ ፍርዶች

የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት

የሰ/መ/ቁ 186329
ቀን መጋቢት 30 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነው
ተሾመ ሸፊራው
ሀብታሙ እርቅይሁን
ብርሃነ መንግስት
ነፃነት ተገኘ

አመልካች፡- አቶ ንጉስ ሹመት

- ተጠሪ፡- 1. ወ/ር ሲሳይ ፈጠነ
- 2. ወ/ሮ የዚህዓለም ፈጠነ
- 3. አቶ ምስጋናው ፈጠነ

መዝገቡ ተምርምር ተከታዩ ፍርድ ተሰጠ።

ፍርድ

የሰበር አቤቱታው የቀረበው የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ችሎት በሠጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሞበታል በሚል ነው። አመጣጥ ከስር ፍርድ ቤት የመዝገብ ግልባጭ እንደተረዳነው አመልካች የስር ተከላሽ ሲሆኑ ተጠሪዎች ከሳሾች ነበሩ። ተጠሪዎች ሕዳር 19 ቀን 2011 ዓ/ም በተጻፈ የክስ ማመልከቻ በደብረማርቆስ ከተማ ቀበሌ 07 ክልል የሚገኝ 61/2 (ሲድስት ተኩል) ጥማድ የእርሻ መሬት ከአያታችን አቶ ድንቁ አገኘሁ በውርስ ያገኘነውን ስለያዘ በድርሻችን በአይነትና የሀብል ግምት እንዲከፍለን የሚል ነው። አመልካች ያቀረቡት መልስ ክስ የቀረበበትን መሬት አያታችን አቶ ድንቁ አገኘሁ በ1989 ዓ/ም ከሞቱ በኋላ ከወላጅ እናቴ ወዴ ድንቁ ጋር በውርስ ይገዢ ከ10 ዓመት በላይ ስጠቀምበት ስለቆየሁ ክሱ በፍ/ሕ/ቁ 1845 መሠረት በ10 ዓመት ይርጋ ቀሪ ነው በማለት የመመሪያ ደረጃ መቃወሚያ አቅርበዋል። በፍሬ ነገሩም የሚች አያት የቤተሰብ አባላት ወራሽ ነኝ ተጠሪዎች የቤተሰብ አባልና ወራሽ አይደሉም በማለት ክስ ውድቅ ሊሆን ይገባልብላል።

ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው የደብረማርቆስ ከተማ ወረዳ ፍርድ ቤት የይርጋ መቃወሚያውን በማለፍና ማስረጃ በመስማት አመልካችና የተጠሪዎች እኩል ደረጃ ያሉ ወራሾች በመሆናቸው መሬቱንና በቀበሌ አስተዳደር በኩል የተከበረውን ሰብል እኩል ይካፈሉ በማለት ወስኗል። አመልካች ያቀረቡትን ይግባኝ የምስራቅ ኅጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ተቀብሎ ካከራከራ በኋላ ግራ ቀኝ ወራሾች በመሆናቸው በወራሾች መካከል ክርክር ሲኖር ተፈጻሚነት የሚኖረው የይርጋ ድንጋጌ የፍ/ሕ/ቁ. 1000(1) የተመለከተው የሦስት ዓመት ይርጋ ነው። የይርጋ ጊዜው የሚቆጠረው

በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ቸሎት በመዝገብ ቁጥር 20295 በሰጠው ትርጉም መሰረት አውራሻቸው ክሞተበት ጊዜ ሳይሆን የውራሽነት ማስረጃ ካወጡበት ጊዜ ጀምሮ ስለሆነ ተጠሪዎች በ2009 ዓ/ም የውራሽነት ማስረጃ አውጥተው በ2011 ዓ/ም ክስ ስላቀረቡ የሦስት ዓመት የይርጋ ጊዜ አላለፈም። ጉዳዩ በፍ/ሕ/ቁ. 1845 በተመለከተው የ10 ዓመት የይርጋ ጊዜ ቢታይ እንኳን መሬቱ በተጠሪዎች አባት እጅ ከ1999 ዓ/ም እስከ 2004 ዓ/ም ስለመቆየቱ አመልካቾችም የገለጹ በመሆኑ መሬቱን አመልካች በእጃቸው ከያዙበት ከ2004 ዓ/ም ጀምሮ ክስ እስከቀረበበት 2011 ዓ/ም ድረስ 10 ዓመት ያልሞላው በመሆኑ ክስ በይርጋ የሚታገድ አይደለም። አመልካችና ተጠሪዎች እኩል ደረጃ ላይ ያሉ ወራሾች በመሆናቸው መሬቱን እንዲካፈሉ መወሰኑ ተገቢ ነው በማለት የሥር ፍርድ ቤት ወሳኔን አጽንቷል። የክልሉ ሰበር ሰሚ ቸሎት ወሳኔው መሠረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት አይደለም በማለት የአመልካችን የሰበር አቤቱታ ሠርዟል።

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሳኔ ነው። የአመልካች የሰበር አቤቱታ ይዘትም ወላጅ እናቱ የሟች አያቱ የቤተሰብ አባል ሆኖ ወርሳ ስትሞት የሟች እናቴና የአያቱ ተተኪ ወራሽ ሆኖ መሬቱን ለ22 ዓመት ስለያዘኩት ክስ በይርጋ ቀሪ ሊሆን ይገባል። በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ቸሎት በመዝገብ ቁጥር 47201 በቅጽ 1 እና በመዝገብ ቁጥር 26422 በቅጽ 6 ላይ የይርጋ ጊዜ የሚቆጠረው ተከላሽ ከሆነው ወገን ንብረቱን ከያዘበት እንጂ ወራሾች ወራሽነታቸውን ካረጋገጡበት ጊዜ ጀምሮ አለመሆኑ ላይ ትርጉም ሰጥቷል። ክስ በይርጋ ሊታገድ ይገባል የሚል ነው። የሰበር አጣሪ ቸሎት ጉዳዩን ተመልክቶ አመልካች የሟች የቤተሰብ አባል መሆናቸውንና የተጠሪዎች አባት የመንግሥት ሠራተኛ መሆናቸውን ባስረዱበት ሁኔታ እኩል ይካፈሉ መባሉ ከክልሉ የገጠር መሬት አዋጅ አንጻር ተገቢነቱን ለመመርመር ለሰበር ሰሚ ቸሎቱ ያስቀርባል በማለት ተጠሪዎች መልስ እንዲያቀርቡ ያዘዘ ሲሆን ተጠሪዎች ያቀረቡት መልስ በሰበር አጣሪ ቸሎቱ የተያዘው ጭብጥ የፍሬ ነገርና የማስረጃ ምዘና በመሆኑ በሰበር ቸሎት የሚመረመር ጭብጥ አይደለም። አባታችን ጠረተኛና አነስተኛ ገንዘብ ሲከፈለው የነበረ ስለመሆኑ ስላስረዳን ከመውረስ የሚከለክል አይደለም። አመልካችም ወራሽነታቸውን ያረጋገጡት በ2010 ዓ.ም ነው። መሬቱ በአባታችን ተይዞ ስለቆየ ክስ በይርጋ ሊታገድ አይገባም። ውሳኔው ላይ የተፈፀመ መሰረታዊ የህግ ስህተት የለም ብለዋል። አመልካች የመልስ መልስ በማቅረብ የሰበር አቤቱታቸውን በማጠናከር ተከራክረዋል።

የክርክሩ ሂደት ባጭሩ ከላይ የተገለፀው ሲሆን እኛም ተጠሪዎች ያቀረቡት የውርስ እርሻ መሬት ድርሻ ያስረክቡን ክስ በይርጋ የታገደ መሆን አለመሆኑና በጭብጥነት በመያዝ መዝገቡን መርምረናል። እንደመረመርነው ተጠሪዎች ህዳር 19 ቀን 2011 ዓ.ም በተፃፈ የክስ ማመልከቻ በደብረ ማርቆስ ከተማ ቀበሌ 07 ክልል የሚገኝ 6ከ1/2 ጥምዳ የእርሻ መሬት ከአያታቸው አቶ ድንቁ አገኘሁ በውርስ ያገኘውን ስለያዘ በድርሻችን በአይነትና የሰብል ግምት እንዲያካፍለን የሚል ሲሆን አመልካች

በበኩላቸው ክስ የቀረበበትን መሬት አያታችን አቶ ድንቁ አገኘሁ በ1969 ዓ.ም ከሞቱ በኋላ ከወላጅ እናቱ ወዴ ድንቁ ጋር በውርስ ይዠ ከ10 ዓመት በላይ ስጠቀምበት ስለቆየሁ ክሱ በፍ/ሕ/ቁ 1845 መሰረት በ10 ዓመት ይርጋ ቀሪ ነው በማለት የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ አቅርበዋል። አመልካች የይርጋ ክርክር ያነሱ በመሆኑ ለቀረበው ክስ ተፈጻሚ የሚሆነው የይርጋ ደንብ የመለየት ተግባር የፍርድ ቤት ነው። በሰር ፍርድ ቤቶች አመልካች እና ተጠሪዎች እኩል ደረጃ ያሉ ወራሾች ስለመሆናቸው ተረጋግጧል። በወራሾች መካከል የውርስ ድርሻ ይገባኛል ክርክር በቀረበ ጊዜ ተፈጻሚነት ያለው በፍ/ሕ/ቁ. 10000(1) የተመለከተው የሦስት ዓመት ይርጋ ጊዜ ነው። በፍ/ሕ/ቁ 1000(1) መሠረት ንብረቱ ተከላኝ በሆነው ወገን መያዙን ባወቁ በሦስት ዓመት ጊዜ ውሰጥ ክሱ ካልቀረበ በይርጋ የሚታገድ ይሆናል።

በተያዘው ጉዳይ አመልካች ክርክር ያስነሳው ይዞታ ከ2004 ዓ/ም ጀምሮ ክስ እስከቀረበበት 2011 ዓ/ም ድረስ በእጃቸው አድርገው መያዛቸውን ክስር ከፍተኛ ፍርድ ቤት ውሳኔ ይዘት ተረድተዋል። ይህም ክሱ እስከቀረበበት ጊዜ ድረስ ያለው የሦስት ዓመት የይርጋ ጊዜ እንዳለው ያሳያል። የሥር ከፍተኛ ፍርድ ቤት የይርጋ መቃወሚያውን ያለፈው ተጠሪዎች የወራሽነት ማስረጃ ያወጡት በ2009 ዓ/ም በመሆኑና የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 20295 (በቅጽ 06 የታተመ) ይርጋው መቆጠር ያለበት የወራሽነት ማስረጃ ካወጡበት ጊዜ ጀምሮ ስለመሆኑ ትርጉም ሰጥቶታል። የወራሽነት ማስረጃ ካወጡበት ጊዜ ጀምሮ ሲታይ ደግሞ የሦስት ዓመት ጊዜ አላለፈውም በማለት ነው። በተጠቀሰው መዝገብ የሠበር ሰሚ ችሎቱ በፍ/ሕ/ቁ 1000(1) ንብረቱ ተከላኝ በሆነው ወገን መያዙን ካወቀበት ጊዜ ጀምሮ በሚለው የድንጋጌው ክፍል ላይ ግልጽ የሆነ ጭብጥ በመያዝ ትርጉም አልሰጠበትም። የወራሽነት ማረጋገጫ በሕግ የተገኘ መሆኑ ለማረጋገጥ የሚሰጥ ማስረጃ እንጂ በራሱ መሆኑ የሚሰጥ ወይም የሚፈጥር አይደለም። የወራሽነት ማረጋገጫ ማውጣት ንብረቱ ላይ ክርክር ከማድረግ የተለየ የማስረጃ ውጤት ብቻ ያለው በመሆኑ በውርስ ንብረቱ ላይ ያለውን የይርጋ ጊዜም ሊያቋርጥ አይችልም።

በሠበር መዝገብ ቁጥር 26422 (በቅጽ 06 የታተመ) እና በሰበር መዝገብ ቁጥር 47201 (በቅጽ 11 የታተመ) ላይ ይርጋው መቆጠር ያለበት የወራሽነት ማስረጃ ከወጣበት ጊዜ ጀምሮ ሳይሆን ንብረቱን ተከላኝ የሆነው ወገን ከያዘበት ጊዜ ጀምሮ ሊሆን እንደሚገባ ውሳኔ ሰጥቶታል። ስለሆነም መሬቱ በአመልካች ከ2004 ዓ.ም ጀምሮ የተያዘ በመሆኑና ተጠሪዎች በ2011 ዓ.ም ያቀረቡት ክስ የሶስት አመት ይርጋ ጊዜ ካለፈ በኋላ የቀረበ ስለሆነ ክሱ በይርጋ የታገደ ነው ብለዋል። የሰር ፍርድ ቤቶች ክሱ በይርጋ ቀሪ አይደለም በማለት በፍሬ ነገሩ አከራክረው መወሰናቸው መሠረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ አግኝተዋል።

ውሳኔ

1. የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ችሎት በመዝገብ ቁጥር 91765 ህዳር 16 ቀን 2012 ዓ/ም የምሥራቅ ጎጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 0141877 ሀምሌ 30 ቀን 2011 ዓ.ም እና የደብረ ማርቆስ ከተማ ወረዳ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 15122 ግንቦት 15 ቀን 2011 ዓ.ም የሠጡት ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ህ/ቁ 348(1) መሰረት ተሸሯል።
2. ተጠሪዎች ያቀረቡት ክስ በይርጋ ቀሪ የሆነ ነው በማለት ወስነናል።
3. በዚህ ችሎት ለወጣ ወጭና ኪሣራ ግራና ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።

ትዕዛዝ

- ❖ የውሳኔው ግልባጭ ለሰር ፍርድ ቤቶች ይተላለፍ።
- ❖ አፈጻጸሙ ላይ የተሠጠው እግድ ተነስቷል። ይጻፍ
- ❖ መዝገቡ ተዘግቷል ወደ መዝገብ ቤት ይመሰስ።

የማይክብብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

የፌዴራል ጠቅላይ ፍረድ ቤት ሰበር ሰሚ ቸሎት

የሰመ.ቁ 196753
ቀን ግንቦት 25 2013ዓ.ም

ዳኞች: ተፈሪ ገበየሁ(ዶ/ር)
ቀነዓ ቂጣታ
ፈይሳ ወርቁ
ደጅኔ አያንሳ
ብርቅነሽ እሱባለው

አመልካቾች:-

1ኛ ወርቅነህ በላይ	7ኛ የሰራሽ ስሜነህ
2ኛ ሰዋገኝ በተሰ	8ኛ አበበ አሻግራ
3ኛ እሱባለው እህራ	9ኛ ሀይማኖት አበበ
4ኛ ጥላይ ዳኛው	10ኛ ክንዴ ግድየሰው
5ኛ ምስራቅ ጌታነህ	11ኛ ተወካዕን ገድፍ
6ኛ እመምነሽ ሙሉጌታ	12ኛ አማረ ሁንዬ

ተጠሪ: የአዊ ብሔረሰብ አስተዳደር ዞን ገቢዎች መምሪያ አቃቤህግ-መላኩ ጥላሁን ቀረቡ

ፍርድ

ጉዳዩ ለሰበር ቸሎት ሊቀርብ የቻለው አመልካቾች የአብክመ አዊ ብሔረሰብ ዞን ክፍተኛ ፍ/ቤት በመ.ቁ 09:00741 በ5/10/12 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ የአብክመ ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ቸሎት በመ.ቁ 54026 በ14/11/12ዓ.ም በሰጠው ትእዛዝ እንዲሁም የአብክመ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ቸሎት በመ.ቁ 97690 በ20/1 1/12ዓ.ም በሰጠው ትእዛዝ ቅር በመሰኘት በ6/2/13ዓ.ም በተጻፈ የሰበር እቤቱታ ስላቀረቡ ነው።

የጉዳዩ አመጣጥ አመልካቾች በሰበር የአብክመ የዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት 1ኛ ተከላሽ በነበረው(አሁን በሰበር ክርክሩ ላይ የሌል) የዳንግላ ወረዳ ገቢዎች እና ኢኮኖሚ ልማት ጽ/ቤት እና ኣባሪ ተከላሽ ሆኖ በገባው የአሁን ተጠሪ ላይ ባቀረቡት ክስ አመልካቾች የወረዳ አቃቤ ህግ እና የጽ/ቤቱ ሀላፊ ስንሆን በሙያችን በማገልገል ላይ እያለን በተቋሙ የተለያዩ ጥቅማጥቅሞች እንዲከበሩልን ጥያቄ ቀርቦ የአብክመ ርእሰ መስተዳድር ጽ/ቤት በ4/3/12ዓ.ም ባደረገው አስቸኳይ ስብሰባ ከተጠየቁት ጥቅማጥቅሞች ውስጥ በየደረጃው ላለን እቃቤያነ ህጎች ከ1/11/11ዓ.ም ጀምሮ ተግባራዊ የሚሆን የቤት ኪራይ አበል ተወስኖልናል። በዚህ ውሳኔ መሰረት ከተራ

ቁጥር 1ኛ-11ኛ አመልካቾች በየወሩ ብር 2500 በተራቁጥር 12ኛ የተጠቀሰኩት አመልካች ደግሞ በየወሩ ብር 3500 ማግኘት የሚገባን ቢሆንም 1ኛ ተከላሽ ህግን ባልተከተለ መንገድ ከተ.ቁ 1-11ኛ አመልካቾች ከ1/11/119.ም እስከ 30/3/129.ም ድረስ የኢያንዳንዳችን ብር 800 የአስራ አንዱን ብር 8800 እና የ12ኛ አመልካች ከ1/11/119.ም እስከ 30/3/129.ም ድረስ የ5 ወር ብር 1463 ከ1ኛ-9ኛ አመልካቾች የታህሳስ እና የጥር ወር 20129.ም የ2 ወር የኢያንዳንዳችን ብር1534 የዘጠኙን ብር 13806 የ10ኛ እና 11ኛ አመልካቾችን የታህሳስ እና የጥር ወር 20129.ም የኢያንዳንዳችንን ብር 1554.86 የሁለቱን ብር 3109.72 እና 12ኛ አመልካችን የታህሳስ እና የጥር ወር 20129.ም የ2 ወር ብር 2376 በአጠቃላይ ብር 29,554 የቆረጠብን እና አሁንም በመቀረጥ ላይ ስለሚገኝ የስር 1ኛ ተከላሽ አላግባብ የቆረጠውን መጠኑ ከላይ የተገለጸውን ብር እንዲመልስልን እንዲወሰንልን ፡ የስር 1ኛ ተከላሽ አላግባብ እየቆረጠ ያለውንም ወደፊት እንዳይቆርጥ ተብሎ እንዲወሰንልን! እነዚህ ከታለፉ የቤት ኪራይ አበሉ ከደመወዝ ጋር ሳይደመር ራሱን ችሎ ግብር እንዲቆረጥ ተብሎ እንዲወሰንልን በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል።

በስር 1ኛ ተከላሽ ባቀረበው የመጀመሪያ ደረጃ መቃሚያ የአብዛመ የገቢ ግብር ኦ/ቁ 240/2008 አንቀጽ 84(1)ን እንዲሁም የአብዛመ ታክስ አስተዳደር ኦ.ቁ 241/2008 አንቀጽ 36(1(ሀ))ን በመጥቀስ አመልካቾች ክስ ሊያቀርቡ አይገባም በማለት የተከራከረ ሲሆን በስር አባሪ ተከላሽ (ተጠሪ) ባቀረበው የመጀመሪያ ደረጃ መቃሚያ የአብዛመ ታክስ አስተዳደር ኦ.ቁ 241/2008 አንቀጽ 5 እና ተከታዮቹን ድንጋጌዎች በመጥቀስ ና/ቤቱ ጉዳዩን የማየት ስልጣን የሌለው በመሆኑ መዝገቡ እንዲዘጋ በማለት ተከራክረዋል። በናሬ ጉዳዩ ላይ ባቀረቡት መልስ ተከላሽ በአብዛመ የገቢ ግብር ኦ/ቁ 240/2008 አንቀጽ 84(1) መሰረት ከመቀጠር ከሚገኝ ገቢ ግብር ቀንሶ የማስቀረት ግዴታ ያለበት ከመሆኑም በላይ አመልካቾች ከስራ ቅጥር ጋር በተያያዘ የሚያገኙት የቤት ኪራይ አበልም ከደመወዝ ጋር ተደምሮ ግብር መክፈል እንዳለበት የአዋጁ አንቀጽ 8(2) የደነገገ በመሆኑ የተከላሽ ተግባር አግባብ ስለሆነ ክስ ውድቅ እንዲደረግ። በዚህ አዋጅ አንቀጽ 62 ከግብር ነጻ የተደረጉት ገቢዎች በዝርዝር ሲቀመጡ የቤት ኪራይ አበል በድንጋጌው አለመካተቱ በቤት ኪራይ አበል ግብር እንደሚቆረጥበት የሚያሳይ ከመሆኑም በላይ ከቅጥር ጋር በተገናኘ መንገድ የተገኘ ገቢ ከደመወዝ ጋር ተደምሮ በሰንጠረዥ ላይ በተቀመጠው የግብር ማስከፊያ ምጣኔ መሰረት ግብር እንደሚከፈል በአዋጁ አንቀጽ 8(2) የተደነገገ በመሆኑ ከአመልካቾች የቤት ኪራይ አበል ግብር የተቆረጠው በህግ አግባብ በመሆኑ ክስ ውድቅ እንዲደረግ።

በአብዛመ የገቢ ግብር ኦ/ቁ 240/2008 አንቀጽ 62 ላይ ከገቢ ግብር ነጻ የተደረጉትን ገቢዎች በዝርዝር ለማስፈጸም በወጣው መመሪያ ቁጥር 1/2011 አንቀጽ 3(1) ላይ የደመወዝ እና የአበል ትርጉም ተሰይይቶ የተሰጠ እና ከግብር ነጻ የተደረጉት የአበል አይነቶችም በዝርዝር ሲቀመጡ የቤት ኪራይ አበል አለመካተቱ መመሪያው ከላይ ከተጠቀሰው የአዋጁ አንቀጽ 62 ጋር የሚጣጣም በመሆኑ በዚህ መሰረትም ተከላሽ

የቤት ኪራይ አበልን ከደመወዝ ጋር ደምሮ መቁረጠ ህጋዊ በመሆኑ ክስ ውድቅ እንዲደረግ በማለት ጠይቀዋል።

ፍርድቤቱም የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያውን በብይን ውድቅ ካደረገ በኋላ ፍሬ ጉዳዩን በተመለከተ የቤት ኪራይ አበል ግብር መቆረጠ ህጋዊ ነው አይደለም? ህጋዊ ነው ከተባለ መቆረጥ ያለበት ከደመወዝ ጋር ተደምሮ ነው ወይስ ሳይደመር ለብቻ ነው? የሚሉትን ጭብጦች በመያዝ ጉዳዩን መርምሮ ተከሳሽ የአመልካቾችን የቤት ኪራይ አበል ግብር እየቆረጠ ለገቢዎች ገቢ እያደረገ ስለመሆኑ በሰር ተከሳሾች አልተካደም። በአብዛሙ የገቢ ግብር አ.ቁ 240/2008 አንቀጽ 84(1) የዚህ አንቀጽ ንዑስ አንቀጽ 2 እንደተጠበቀ ሆኖ ማንኛውም ቀጣሪ በአዋጁ አንቀጽ 10 መሰረት ከመቀጠር የሚገኝ ግብር የሚከፈልበትን ገቢ ለተቀጣሪው በሚከፍልበት ጊዜ በአዋጁ አንቀጽ 11 መሰረት ተፈጻሚ በሚሆነው የግብር ምጣኔ መሰረት በእያንዳንዱ የክፍያ ጊዜ መክፈል የሚኖርበትን የገቢ ግብር ከጠቅላላው ክፍያ ላይ ቀንሶ የማስቀረት ግዴታ እንዳለበት ይደነግጋል። ከመቀጠር የሚገኝ ገቢ ግብር እንዴት እንደሚጣል በአንቀጽ 19 በዝርዝር የተቀመጠ ከመሆኑም በላይ ከመቀጠር በሚገኝ ገቢ ላይ ለሚጣለው ግብር ተፈጻሚ የሚሆኑት ምጣኔዎችም በአንቀጽ 11 ተቀምጠዋል። ስለሆነም ከመቀጠር የሚገኝ ገቢ ደመወዝ ብቻ ሳይሆን ምንዳ፣ አበል፣ ጉርሻ፣ ኮሚሽን እና ሌሎችንም እንደሚጨምር የአዋጁ አንቀጽ 2(9) እና 12 ያስገነዝባሉ። የተለያዩ አበሎች ባሉበት ሁኔታም በድንጋጌው አበል በሚል ከመቀመጡ ባለፈ በግልጽ ትርጉም አለመስጠቱ የቤት ኪራይ አበል በድንጋጌው ተካቷል ለማለት የማያስችል ከመሆኑም በላይ ተካቷል ቢባል እንኳ የክልሉ መስተዳድር ምክር ቤት ከደመወዝ ውጭ ባሉት ገቢዎች ላይ ግብር የሚከፈልበትን ሁኔታ አስመልክቶ ደንብ እንደሚያወጣ በአዋጁ አንቀጽ 12(4) የተደነገገ እና አዋጁን ለማስፈጸም በወጣው ደንብ ቁጥር 162/2010 በጉዳዩ ምንም የተባለ ነገር በሌለበት ሁኔታ እና በመመሪያ ቁጥር 1/2011 አንቀጽ 3(1) ደመወዝ አበልና ሌሎች ጥቅማጥቅሞችን እንደማይጨምር ትርጉም ሰጥቶበት እያለ በቤት ኪራይ አበል ግብር መቆረጥ የሚቻል አይደለም።

ከስራ ባህሪ እኳያ ምቹ የስራ ሁኔታ ለመፍጠር ሲባል የመንግስት የቤት ተጠቃሚነትን ሲወስን የሚወሰነው የቤት ኪራይ አበል ብቻ ሳይሆን በአይነት የሚኖርበትን ቤትም ጭምር በመስጠት በመሆኑ እና የሚኖሩበት ቤት በአይነት የተሰጣቸው ሰዎች ግብር እንዲከፍሉ ባልተደረገበት ሁኔታ ቤት ለመከራየት በተከፈለው ገዝብ ግብር እንዲቆረጥ ማድረግ አፍትህዋይነትን የሚያሳይ እና የእኩልነትን መርህ የሚጥስ በመሆኑ በቤት ኪራይ አበል ግብር መቆረጥ የሚቻል አይሆንም። ተጠሪ የቤት ኪራይ አበሉ ከደመወዝ ጋር ተደምሮ ከላይ በተጠቀሰው አዋጅ አንቀጽ 8(2) መሰረት ህጋዊነት አለው ሲል ያቀረበውን መክራክሪያ በተመለከተ ድንጋጌው ግብር መክፈል እንደሚገባ በግልጽ በህጉ የተመለከቱት ገቢዎች እንዴት

እንደሚከፈሉ ያስቀመጠ እንጂ በህጉ ግብር መክፈል እንደሚገባው ያልተመለከተውን ለክርክሩ መነሻ በሆነው የቤት ኪራይ አበል ግብር አቆራረጥን የሚመለከት ባለመሆኑ ክርክሩ ተቀባይነት የለውም። ስለሆነም የአመልካቾች የቤት ኪራይ አበል ግብር መቆረጠ እና እየተቆረጠ ያለው ህጋዊ አይደለም። በመሆኑም የስር ተከላሽ ከአመልካቾች የቤት ኪራይ አበል አላግባብ ግብር በመቆረጥ ገቢ የተደረገውን ገንዘብ ለአመልካቾች ሊመልስ ይገባል፤ ከአመልካቾች የቤት ኪራይ አበል አላግባብ እየቆረጠ ያለውን ግብር የስር ተከላሽ ለወደፊቱ ሊቆርጥ አይገባም በማለት ውሳኔ ሰጥቷል።

ተጠሪ ከላይ በተገለጸው ውሳኔ ቅር በመሰኘት ለአብዛኛው አዋቂ ብሔረሰብ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት ባቀረበው ይግባኝ የቤት ኪራይ አበል ግብር መክፈል ያለበት ነው። ከግብር ነጻ የሆነ ገቢ ስለመሆኑ በህግ አልተቀመጠም። ግብሩም ሊከፈል የሚገባው ከደመወዝ ጋር ተደምሮ በስሌት ነው በማለት ከላይ የተገለጸው ውሳኔ እንዲሻሻሉት ጠይቋል። ፍርድ ቤቱም ጉዳዩን መርምሮ የአብዛኛው አ.ቁ 240/2008 አንቀጽ 12(1)(ሀ) ለተቀጣሪ የሚከፈል አበል አንዱ ገቢ እንደሆነ ደንግጋል። በዚህ ድንጋጌ ንኡስ ቁጥር 2 ስር ከመቀጠር የሚገኝ ገቢ ከግብር ነጻ የተደረገን ገቢ አይጨምርም በማለት ደንግጋል። ከዚህ ድንጋጌ አንጻር አንድ የተቀጣሪ ገቢ እንዴ ገቢ ተቆጥሮ ግብር እንዳይከፈልበት ለመደምደም ከግብር ነጻ ሆኖ መደንገግ ይጠበቅበታል። የቤት ኪራይ አበልም ከግብር ነጻ ነው በሚል በህግ ላይ አልተቀመጠም። ይህ በሆነበት ሁኔታ የቤት ኪራይ አበል ከግብር ነጻ የሚሆንበት የህግ መሰረት ፍ/ቤቱ አላገኘም። የአዋጁ አንቀጽ 8(2) የተቀጣሪዎች ደመወዝ እና አበል የተለያየ የገቢ ምንጭ ቢሆንም ግብር ሲሰላ ድምሩን መሰረት ባደረገ ስሌት ስለሆነ ከድንጋጌው አንጻር አመልካቾች ድንጋጌው በአመቱ ግብር ከፋይ የሆኑትን አካላት የሚመለከት እንጂ በየወሩ የምንከፍለውን አመልካቾች አይመለከትም ሲሉ ያቀረቡት መክራክሪያ ተቀባይነት የለውም በማለት የስር የወረዳውን ፍ/ቤት ውሳኔ በመሻር ተጠሪ የቆረጠውን የአመልካቾች የቤት ኪራይ አበል ግብር መመለስ የለበትም። የግብር ክፍያ አፈጻጸም ተቋርጦ ከሆነ ከተቋረጠበት ጊዜ ጀምሮ ተጠሪ ማግኘት የነበረበትን የግብር ገቢ መሰብሰብ ይችላል በማለት ወስኗል።

አመልካቾች ከላይ በተገለጸው ውሳኔ ላይ ይግባኝ ለአብዛኛው ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት አቅርበው ፍ/ቤቱም በሰጠው ትእዛዝ ይግባኝን ሰርዞታል። በዚህ ላይ አመልካቾች የሰበር አቤቱታ ለአብዛኛው ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት አቅርበው ፍ/ቤቱም በሰጠው ትእዛዝ አቤታው ለሰበር ችሎት አይስቀርብም በማለት መዝገቡን ዘግቷል።

የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም አላይ የአብዛኛው አዋቂ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት እና የአብዛኛው ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የሰጡትን ውሳኔ እና የአብዛኛው የጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የሰጠውን ትእዛዝ በመቃወም ሲሆን ይዘቱም

በአጭሩ የስር ፍ/ቤቶች የቤት ኪራይ አበል ግብር ይቆረጥበታል የሚል ግልጽ ህግ በሌለበት ሁኔታ የቤት ኪራይ አበልን በተመለከተ ግብር አይቆረጥበትም የሚል ህግ ስለሌለ የቤት ኪራይ አበል ከደመወዝ ጋር ተደምሮ ግብር ሊቆረጥበት ይገባል በማለት የሰጡት ውሳኔ የአብዝመ የገቢ ግብር አ.ቁ 240/2008 እንቀጽ 2(9) ፣ 11 እና 12 የቤት ኪራይ አበል ግብር ይቆረጥበታል በማለት በግልጽ ካለማስቀመጡ አንጻር መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት በመሆኑ ከላይ የተገለጹት ፍ/ቤቶች የሰጡት ውሳኔ እንዲሻር እና የዳንግ ወረዳ ፍ/ቤት የቤት ኪራይ አበል ላይ ግብር ሊቆረጥ አይገባም በማለት የሰጠው ውሳኔ እንዲጸናልን የሚል ነው።

ይህ አቤቱታቸው በሰበር አጣሪ ችሎቱ ተመርምሮ የስር ፍ/ቤት የአመልካቾች የቤት ኪራይ አበል ከደመወዝ ጋር ተደምሮ ግብር ሊከፈልበት ይገባል በማለት የሰጠውን ውሳኔ አግባብነት ከአብዝመ የገቢ ግብር አ.ቁ 240/2008 እና ከፌዴራል የገቢ ግብር አ.ቁ 979/2008 አኳያ ለመመርመር ለሰበር ችሎቱ ይቅረብ ተብሎ በ16/4/129.9ም በመታዘዙ ለተጠሪ ጥሪ ተደርጎ ተጠሪ በ7/5/139.9ም በተጻፈ ባቀረበው መልስ በአ/ቁ 240/2008 አንቀጽ 2(10) ከግብር ነጻ የሆነ ገቢ ማለት በአዋጁ ሰንጠረዥ "ሠ" ከግብር ነጻ የሆነ ገቢ እንደሆነ በዚህ አዋጅ አንቀጽ 62 ከግብር ነጻ የሆኑ ገቢዎችን በዝርዝር ያስቀመጠ ሲሆን ይህን አዋጅ ለማስፈጸም በጠጣው ደንብ ቁጥር 162/2010 እና ይህን ለማስፈጸም በወጣው መመሪያ ቁጥር 1/2011 መሰረት ከታክስ ነጻ የተደረጉትን ጥቅማጥቅሞች በግልጽ አስቀምጧል። የቤት ኪራይ አበል ከታክስ ነጻ መሆኑ አልተደነገገም። የአዋጁ አንቀጽ 2(9) ከመቀጠር የሚገኝ ገቢ ማለት ከመቀጠር በጥሬ ገንዘብ ወይም በአይነት የተገኘ ማናቸውም ክፍያ ወይም ጥቅም ሲሆን በአዋጁ አንቀጽ 12 የተሰጠውን ትርጉም እንደሚጨምር እና ማንኛውም ተቀጣሪ ከመቀጠር ከሚያገኘው ጠቅላላ የወር ወይም የወሩ ክሬል ገቢ ላይ በተወሰነው ምጣኔ መሰረት በእያንዳንዱ ወር ግብር መክፈል እንዳለበት በዚህ አዋጅ አንቀጽ 10 እና 11 ላይ የደነገገ በመሆኑ የአመልካቾች ክርክር የህግ መሰረት የለውም።

ማንኛውም ከመቀጠር የተገኘ ጥቅም ወይም ክፍያ በአዋጁ አንቀጽ 62 ነጻ ከተደረጉት ውጪ ያሉት ገቢዎች በአዋጁ በአንቀጽ 11 በተቀመጠው የማስከፊያ ምጣኔ መሰረት ያገኘው ገቢ ተጣምሮ ግብር የሚወሰንበት ስለመሆኑ የአዋጁ አንቀጽ 8(2) የሚያስገነዝብ በመሆኑ አመልካቾች የሚከፈላቸው የቤት አበል ከቅጥራቸው ጋር በተያያዘ የተገኘ ገቢ ስለሆነ ይህ ደግሞ በሰንጠረዥ "ሀ" ስር የሚወድቅ በመሆኑ ከደመወዛቸው ጋር ተጣምሮ እንዲከፈል የስር የከፍተኛ እና የጠቅላይ ፍ/ቤቶች መወሰናቸው በአግባቡ ነው ተብሎ እንዲወሰንልን፣ ወጪና ኪሳራም እንዲከፈሉን እንዲወሰንልን የሚል ነው።

አመልካቾች በ27/5/1399.ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታቸውን በማጠናከር የመልስ መልስ አቅርቦዋል።ይህ የሰበር ችሎትም የአመልካቾችን የሰበር አቤቱታ፣ አቤቱታ ከቀረበበት ውሳኔ እና ከተገቢዎቹ የህግ ድንጋጌዎች አንጻር የሰበር የአብዛመ አዊ ብሄረሰብ ሆኖ ክፍተኛ ፍ/ቤት የሰጠው ውሳኔ የአብዛመ ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት እና የሰበር ሰሚ ችሎቶች የሰጡት ትእዛዝ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት መሆን አሰመሆኑን እንደሚከተለው መርምሯል።

የአማራ ብሄራዊ ክልላዊ መንግስት የገቢ ግብር አ.ቁ 240/2008 አንቀጽ 2(14) ገቢ ማለት መደበኛ ያልሆነ ገቢን ጨምሮ ከማንኛውም ምንጭ በጥሬ ገንዘብ ወይም በአይነት የተገኘ ወይም በማንኛውም መንገድ ለግብር ክፍያ የተከፈለው፣ በስሙ የተያዘለት ወይም የተቀበለው ማንኛውም የኢኮኖሚ ጥቅም እንደሆነ የደነገገ በመሆኑ ይህም በተያዘው ጉዳይ ለአመልካቾች የሚከፈለው የቤት ኪራይ አበል ገቢ ለመሆኑ የሚያስገነዝብ ነው። የዚህ አዋጅ አንቀጽ 2(9) ከመቀጠር የሚገኝ ገቢ ማለት ከመቀጠር በጥሬ ገንዘብ ወይም በአይነት የተገኘ ማንኛውም ክፍያ ወይም ጥቅም ሲሆን በአዋጁ አንቀጽ 12 የተሰጠውን ትርጉም የሚጨምር ስለመሆኑ፣ እንዲሁም የአዋጁ አንቀጽ 12(1)(ሀ) የአንቀጽ 30-ስ አንቀጽ 2 እና 3 ድንጋጌዎች እንደተጠበቁ ሆነው ከቀጠር የሚገኙት ገቢዎች የሚባሉት ሰራተኛው ካለፈው፣ አሁን ካለው ወይም ወደፊት ከሚመጣው ቅጥር ጋር በተያያዘ የተቀበለው ደመወዝ፣ ምንዳ፣አበል፣ ጉርሻ፣ ኮሚሽን፣ የመልካም ስራ አፈጻጸም ማበረታቻ፣ ስጦታ ወይም ሌላ የአገልግሎት ዋጋ ክፍያ ስለመሆኑ ደንግግዋል። በነዚህ ድንጋጌዎች መነሻ በተያዘው ጉዳይ አመልካቾች የሚከፈለው የቤት ኪራይ አበል ከመቀጠር የሚገኝ ገቢ ስለመሆኑ የሚያስገነዝብ ነው።

የአብዛመ የገቢ ግብር አ.ቁ 240/2008 አንቀጽ 84(1) ከመቀጠር የሚገኝ ገቢ ላይ ቀጣሪ ግብርን ቀንሶ የማስቀረት ግዴታ ያሰበት ስለመሆኑ የአዋጁ አንቀጽ 12(2) በመቀጠር የሚገኝ ገቢ ከግብር ነጻ የተደረገ ገቢን የማይጨምር ስለመሆኑ ደንግግዋል። የአዋጁ አንቀጽ 62(1) የገቢ ግብር ነጻ የሆኑ ገቢዎችን በገርገር ያስቀመጠ ሲሆን አሁን ስክርክሩ መነሻ የሆነው ለአመልካቾች የሚከፈለው የቤት ኪራይ አበል ከገቢ ግብር ነጻ ናቸው ተብለው ከተዘረዘሩት ገቢዎች ውስጥ አልተካተተም። በአብዛመ የገቢ ግብር አዋጁን ለማስፈጸም በወጣው የክልል መስተዳደር ምክር ቤት ደንብ ቁጥር 162/2010 ዓ.ም አንቀጽ 54 ከገቢ ግብር ነጻ የሆኑ ገቢዎች ተብለው ከተዘረዘሩት ገቢዎች ውስጥ ለክርክሩ መነሻ የሆነው የቤት ኪራይ አበል አልተካተተም። የክልሉ የገንዘብ እና ኢኮኖሚ ትብብር ቢሮ ባወጣው ከገቢ ግብር ነጻ የተደረጉ ገቢዎች አፈጻጸም መመሪያ ቁጥር 1/2011 ከገቢ ግብር ነጻ ናቸው ተብለው ከተዘረዘሩት የአበል አይነቶች ውስጥ ለክርክሩ መነሻ የሆነው ለአመልካቾች የሚከፈለው የቤት ኪራይ አበል አልተካተተም። የአብዛመ የገቢ ግብር አ/ቁ 240/2008 አንቀጽ 8(2) ግብር ክፍያ ከተለያዩ የገቢ ምንጮች ገቢ ያገኘ እንደሆነ ሁሉም ገቢዎች ተጣምረው ግብር የሚከፈል መሆኑን ደንግግዋል።

ከሳይ ከተዘረዘሩት የህግ ድንጋጌዎች አንጻር በተያዘው ጉዳይ ለክርክሩ መነሻ የሆነው ለአመልካቾች የሚከፈለው የቤት ኪራይ አበል ከገቢ ግብር ነጻ ናቸው ተብለው በህጎቹ ከተመለከቱት ገቢዎች ውስጥ ያልተካተተ በመሆኑ የገቢ ግብር ሊከፈልበት የሚገባ ገቢ እና የሚከፈለውም ለአመልካቾች ከሚከፈለው የተለየ የገቢ ምንጭ (ደመወዝ) ጋር ተደምሮ ነው። ይህ ከሆነ ደግሞ የሰር የአብክመ አዊ ማህበረሰብ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት የሰር የዳንግግ ወረዳ ፍ/ቤት ተጠሪ ከአመልካቾች የቤት ኪራይ አበል ላይ ግብር መቀረጡ ህጋዊ አይደለም። ስለዚህ ከቤት ኪራይ አበላቸው ላይ ግብር በመቀረጥ ገቢ የተደረገው ገንዘብ ለአመልካቾች ሊከፈል ይገባል፤ ለወደፊቱም ከአመልካቾች የቤት ኪራይ አበል ላይ ግብር ሊቆረጥ አይገባም በማለት የሰጠውን ውሳኔ በመሻር ተጠሪ የቆረጠውን የአመልካቾች የቤት ኪራይ አበል ግብር ለአመልካቾች ሊመልስ አይገባም፤ ቤት ኪራይ አበል ግብር መቀረጥ ተቋርጦ ከሆነ ከተቋረጠበት ጊዜ ጀምሮ ተጠሪ ማግኘት የነበረበትን የግብር ገቢ መሰብሰብ ይችላል በማለት የሰጠውን ውሳኔ፤ በዚህ ውሳኔ ላይ የቀረበውን ይግባኝ የአብክመ ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመሰረዝ የሰጠውን ትእዛዝ፤ በዚህ ላይ የቀረበውን የሰበር አቤቱታ የአብክመ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ለሰበር ችሎት አያስቀርብም በማለት የሰጠውን ትእዛዝ ይህ የሰበር ችሎት መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ አላገኘውም። ስለሆነም ተከታይ ተወስኗል።

ውሳኔ

1. የአብክ አዊ ብሄረሰብ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ. ቁ 09-00741 በ5/10/12ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ የአብክ ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ.ቁ 54026 በ14/11/12ዓ.ም የሰጠው ትእዛዝ እንዲሁም የአብክመ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ.ቁ 97690 በ29/11/12 ዓ.ም የሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ስ/ህ/ቁ 348(1) መሰረት ጸንቷል።
2. በዚህ የሰበር ችሎት በተደረገው ክርክር ወጪና ኪሳራ ግራቶች የየራሳቸውን ይቻሉ።
3. የዚህ ውሳኔ ግልባጭ ለሰር ፍ/ቤቶች ይደረስ።
4. መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።